

FIGYELŐ

HÓFEHÉRKE ÉS EGY DARABKA TENGER

Tóth Krisztina: Akvárium
Magvető, 2013. 322 oldal, 2990 Ft

A PIXEL regény felé mutató elbeszélői játékaik, átjárásos történetei után Tóth Krisztina vérbeli regénnyel állt elő. Nem is akármilyen: az AKVÁRIUM befogadása a VONALKÓD iránt érzett lelkesedésemhez közelít, a regény már az első oldalakon beszippantott, oly gyönyörrel kenődtem fel az akvárium falára, mint egy algatisztító hal, ha melő és élvezet egy és ugyanaz. Úgy érzem, a szerző remekül összehozott mindent, amit prózáírásból tud, sőt kifejezetten azokat a prózáírói fogásait tudta mozgósítani és egységbe rendezni, amelyekben különösen erős. Tóth Krisztina ugyanis kivételes tehetséggel tud apró mozzanatokból, jól elhelyezett megfigyelésekből hangulatokat, tereket és karaktereket építeni. Sokszor egy-két mondat – épp ezért nem akármilyen mondat – elegendő, hogy elbeszélésének tárgya életre keljen. Megfigyelései pontosak, élesek, érzékenyek, olyan egyedi vonásokat adnak megjelentett témájának, közegének, alakjainak, amelyekből kevés szóval és felesleges magyarázatok nélkül bomlanak ki, állnak elő szinte tapintható, érzékelhető közelséggel elbeszélő alakjai és azoknak sorsai, történetei. Ezek a történetek pedig sodrók, érdekesek, sokszor éppen csak egy hajszállal maradnak belül a lehetőség határain, miközben nagyon is mindennapiak, tipikusak. A szerző különös érzékenységgel, finomsággal teremt meg nőalakjait, a női sorsok, érzésvilágok, a női test és az ahhoz való viszony magas fokú esztétikáját űzi, és ez az AKVÁRIUM-ban is így van.

A regény az ötvenes-hatvanas évek „szűk levegőjében” egy kispolgári zsidó család és nevelt lányuk, Vera történetét mondja el, és a szálak egészen a hetvenes évek végéig futnak felénk. Tóth Krisztina első olyan műve, amely alapvetően a saját életidejétől régebbi idősíkban játszó-

dik, s ez az időbeli eltávolítás mindenképpen írói fejlődésének javára írható, még ha a kommunikatív emlékezet időkeretén belül is marad. A korhangulat kiválóan eltalált; a (túl)élési stratégiák, a folyamatos éberséget, óvatosságot, bizalmatlanságot követelő, életmóddá növelt alapállások a hétköznapi élet színterein mozgatott hétköznapi alakok sorsán keresztül bontakoznak ki. Sőt, talán épp ez itt a lényeg, a történelem által már amúgy is megcibált kisebbberek miként képesek egy másik, de alig-alig jobb, viszont tartósabb időszakot átvészelni. Ne legyenek illúzióink, nincs itt semmiféle kispolgári heroizmus, reflektált öntudat vagy történelmi szerepvállalás. A szereplők saját szűkre zárt akváriumukban úszkálnak, ahonnan még a kerület puccosabb vége is egy másik, idegen világnak tűnik, a jelenre, a mindennapokra koncentrálnak, épp csak annyi levegővel, amennyi egy átluggatott befőttesüveg tetején érkezik, mint amennyit Jóska bácsi is engedett guppijainak a végleges lakhelyükre vezető úton. A túlélés egyetlen lehetősége „a múltat végképp eltörölni”, ha nem is (kizárólag) az induló értelmében. A történelmi kataklizmák egyéni és társadalmat sújtó csapásaira csak elejtett utalásokból, felvilágosító képekből következtethetünk, maguk a szereplők nem beszélnek a múltról, nem emlékeznek – talán Gabi bácsi, az egyetlen értelmiségi figura kivételével –, jelenük mindennapi megélhetési gondjaiba, lázas munkájába fojtva némán hordozzák saját múltjukat, leginkább megviselt, beteg testük lenyomatainak, bélyegzőin. Ebben a világban még az álmodozás, a vágyak megvalósítására tett próbálkozás is átcsap a normalitás határain, „*Jóska bácsinak elment a józan esze*” az akvárium „*őrült*” tervével. Az elfojtott múlt és a realitások mentén nem igazán tervezhető jövő között a hősök egy folyamatos jelenben gürcölnek, műszakoznak, s álmaik, vágyaik mindegyike elszakad ettől a jelentől, mindennapi valóságtól, egy másik közeg, másik világ lehetőségének szebb, jobb illúziójaként jelennek meg. Azonban az elbeszélő sorra leszámol ezekkel az ábrándokkal. Már maga a regény-

szerkezet elzárja bármiféle reménynek, kiútnak a lehetőségét, ahogy az akvárium-üvegkoporsó alatt fekvő Hófehérke is örök fulladásra ítéltetik a történetben. Vica, az unoka fénytelen, poros pincelakásban tölti idejét Klárimamánál, aki az óra ismeretének hiányában értelmetlen időtlenségben, élősködő színészkedéssel, tisztességes munka nélkül lébecolta át az évtizedeket, az ő attitűdje, normalitás határát súroló deviáns viselkedése sem vezet(ett) sehová. Vera rosszul sikerült házassága, hibbant anyja és a pincében fura játékokat kieszelő kislánya a hatvanas éveket felváltó hetvenes évekre sem ígér semmi jót, a történet közelebbi idősíkot ábrázoló nyitó- és záróképe közé kifeszített múlt ilyenformán eleve reménytelen. Az állandó, mozdulásra képtelen idő képzetét az elbeszélés menete, időkezelése tovább erősíti, a jelenhez közelebbi idősíki inkább csak a szerzői tagolás, önálló számozás által válik el a múlttól, a két pillér közé helyezt, terjedelmében leghosszabb szövegtest, a múlt szakadéka, az események elmondása közben elérkezik Vera házasságához, Vica születéséhez, a két idősíki végül alig-alig válik el egymástól. Az örök jelen érzetét a körkörös, többnyire konkrét időmegjelölések nélküli, nem lineáris rendben haladó elbeszélésmód is fokozza, a mindennapok egyformaságában az idő múlását a körfolyósokra időnként beszivárgó történelmi események és a kislányból nővé cseperedő Vera érzékelteti. Az egy-egy élethelyzetet, időszakot, eseményt ábrázoló jelenetek, bár igenis van egyedi vonásuk, mégis belesimulnak ebbe a tompa időtlenségbe, ahogy az esküvő és a temetések is az élet olyan részei, amelyek összességükben nem változtatnak semmin. A kilátástalanságon pláne nem. „[Vera] sose gondolt rá azelőtt, hogy amit maga mögött hagyott, az a szegényes díszlet, nem örök, mert ha a környezetükben haltak is meg néha emberek, az ő nevelőszülei érintetlennek és kortalannak tűntek, mint akik talán soha nem is voltak fiatalok, de öregedni se fognak ezután. Az örök jelen állott, barna levegőjében pácolódnak, folytonosan ugyanazokat a mondatokat ismételve.”

Tóth Krisztina regényének világa nemcsak választott korszaka miatt végtelenül nyomasztó, hanem mert ebből a közegből nincsenek kiutak, nincsenek más lehetőségek – ahogy erre már utaltam –, s ezt a finoman megszórt mellékszálak is egyértelművé teszik. A néninek, Edunak és Klárimamának nincsenek vágyai, ők még ál-

modozni sem mernek, tudnak. Edit néni életét a húsos és tejes edények feletti aggodalom, a kozt pénz beosztása, a tisztességes végigdolgozott mindennapok töltik ki, ezért képtelen megérteni Jóska bácsi akvarisztikai terveit. Az enyhén értelmi és testi fogyatékos Edu vágyai mindössze az ösztönök szintjén mozognak, a folyamatos zabálási és a ki nem élt, nem is tudatosított, időnként felszínre törő nemi vágy a legtöbb, ami a fejében megfordul. Klárimama élethez, társas kapcsolatokhoz, társadalomhoz való viszonyát pedig teljes káosz és rendszertelenség uralja, komikusra rajzolt élősködő alakja csupán sodródni bír, tervezni, vágyakozni nem. A felcseperedő Vera, mint a fiatal lányok többsége, álmokat sző jövőjével kapcsolatban: karcsú, magas és szőke akar lenni, ezeket a tulajdonságokat passzítja a sikeres, gazdag nő képéhez, ám az első csalódás Sophia Loren kapcsán éri, akihez korábban, kamasz lányként hasonlították: „szóval ez az a *Sophia Loren!* Csontos, erős szemöldökű, lóarcú nő volt, kiabálva szaladt egy poros földúton. Vera rondának találta, a filmet meg hangosnak”. S a fiatal lány hiába festeti szőkére a haját, hiába menekül az első esztergályos karjába, a házasságba már az esküvő napján beletörök a bicskájá, illetve lába, a kínos lakodalom sebekkel és fejfájással végződik. A libazsírsgazú kis lakásból való menekülési kísérlet pedig nem-hogy boldogságot, jobb életet, hanem újabb fájdalmakat, keserűségeket és egy agresszív férjet hoz. „Az utóbbi hónapok rendezkedéssel és veszekedéssel teltek, az egész új élet képtelenül idegennek és máris sivárnak tűnt, majdnem olyan fullasztónak, mint az otthagytott, állandóan ételszagú lakás Eduval, a zsörtölődő néniével és a húsz éve ugyanazokat a tréfákat ismételtető Jóska apuval.” A nagyszájú, élcelődő, életrevaló, ám Verát lekezelő és bántalmazó Lali iránti egyre növekvő undor, a házasság elviselhetetlen közege, az egymáshoz nem illő emberek élethossziglan tartó vergődése megidézi az ISZONY Kárász Nellijét és Takaró Sanyiját is, ám ebben az esetben a nő a helyzet felismerése ellenére sem képes sem küzdelemre, tetterre, sem változtatásra, újrakezdésre, pedig undora zsigeri, éppen olyan, mint amilyen az oszló kutyatetem láttán tolu fel: „Nem az első és nem is a későbbi verések idejére keltezte a viszolygást, amit a Lali kellett benne. Pontosan tudta, hogy akkor, ott, abban a pillanatban fogant meg benne és terebélyesedett egész testét betöltő undorrá, és köszönt vissza rendszeresen a későbbi, levegőtlen pillanatokba meg-

sokszorozódva, az állott hurka- és olajszagot is melegdögszagúvá változtatva, amikor a lángossütő már készen állt.”

A női sorsmintázatok érzékeny kidolgozása mellett nem sikkad el Gabi bácsi sorsa vagy Jóska bácsi élni vágyó, a szobai tükör elé „egy darabka tengert” telepítő alakja sem. A Benkő doktortól közhelyszerűen átvett szófordulat lesz vágyainak jelmondata, szabadságvágyának, boldogságra, szépre való vágyának megtestesítője pedig az akvárium, amelyet hosszas munkával készít el lépésről lépésre, s amelynek elkészültekor holtan esik össze. Jóska bácsi egy percig sem élvezheti ezt a darabka illúziót, s úgy hagyja itt, gazdátlanul, ahogy Benkő doktorék is a sajátjukat, amikor hosszasan elhúzódó disszidálási tervüket végül megvalósítják. Ám az elbeszélő Piroska Tóni történetén, elvakult, realitásokat vesztő levelezésén át azt is megmutatja, hogy Amerika sem annak az ígéletnek a földje, mint aminek innen, az angyalföldi vasfüggöny mögül látszik. A távolba szakadt férfi számára az emlékképekből kicsinosított Vera testesít meg minden fontos köteléket: hazát, családot, szerető társat, s ezt a dédelgetett álmat még az elküldött fénykép illúzióromboló realitása és a válasz nélkül maradó levelek sem tudják megingatni: „Az t írta, Vera hamarosan kijöhet hozzá, a kockás papíron mellélt alaprajzon már el is kezdheti megtervezni, hogyan rendezzék el a bútorokat. Mivel nem kapott választ [...] a sorok továbbra is egy fantomszemélyhez, egy vágyakból és emlékekből megálmodott nőhöz szóltak, a különbség csak annyi volt, hogy a nő még passzívabb résztvevője lett a kapcsolatnak.”

A harmonikus, önazonos élet képtelenségének, a kudarcba fulladt (női) sorsoknak nagyon erős kifejeződése a regényben a test idegensége. A női karakterek taszító, idegen testekként élnek ebben a világban, mintha az egész korszak megszokhatatlan bűzét, sántaságát, debilitását, trampiságát hordoznák magukon, magukkal, megterhelve a meddőség, vetelés, folytatásra, új generáció nevelésére való képtelenség jegyeivel, gondoljunk Edit néni-re, Edura, Klárimamára. Verát taszítja ez a környezet, sokszor az ő szemszögéből látjuk, ahogy a kislány döbbsé kíváncsisággal figyelte ezeket a nőket, az ormótlan testeket, de az elbeszélői közlések sem térnek soha napirendre a hústömegek felett, újra és újra nekifutnak a testek diszkurzív megjelenítésének, szereplőinek formálása so-

sem szakad el a külső látvány felidézésétől, minden élethelyzetet a testi, fiziológiai folyamatok megmutatása jellemez, hiszen ezeknek az asszonyoknak, érzelmi és szellemi reflexiók szűkében, leginkább a testük „reagál” a külvilágra, az egész korszakra. A diktatúrával szembeni viszolygás, idegenség köszön vissza Edu kivillanó fekete fogaiban, Klárimama megszokhatatlan, fel-felcsapó bűzében, Edit néni puffedt, visszeres lábában.

A nevelt lány évek múlásával párhuzamosan növekvő idegenkedése, viszolygása mindenképpen erős vonulata a történetnek, de sokkal inkább szól a fullasztó, kispolgári közegnek, szegénységnek, mint annak a – mégsem teljesen elhanyagolható – körülménynek, hogy egy zsidó családban nevelkedik, ahol a néni kóser konyhát visz, és folyamatosan kolbászt és szalonnát szimatol Jóska bácsi leheletében, ahol a temetésen kalapban állnak, és gyászoló kaddist énekelnek, és ahol az egyik családtag egy soha nem emlegetett, letörőhetetlen számsort visel. Tóth Krisztina mindezeket az információkat apránként hinti el az események elmesélése során, s csak a regény végére áll össze a corpus alienumnak ez a jelentésköre. Kezdetben mi is döbbsénten lessük meg a kislány Vera szemszögéből a lavórban mosakodó Edut. „Valójában nem akarták, hogy lássa a meztelen, a csiklandozó szívacsától fel-felvihogó Edut. A különös hangok azonban, amelyek Eduból előtörttek, kíváncsiavá tették, különben is szerette volna látni, milyen ez a nagy, lomha test ruha nélkül. Edu alapján véve nem volt csúnya, legalábbis sokkal kevésbé, mint felöltözve, a színté mindig hónaljig húzott nadrágban és a magas szárú fűzős gyógycipőben. Az egyik lábfeje furcsa szögben állt, a lábára pedig aránytalanul vékony volt, de egészében viszonylag nőies benyomást keltett. Legmegdöbbsétebb a hatalmas, szétterülő melle volt [...]. A kislány nem tudott nem odanézni az óriási, kék mellbimbókra, amelyekhez hasonlót soha azelőtt nem látott.” A felnövekvő kislány egyre inkább tudatosul, hogy nem akar olyanná válni, mint környezete, s ennek a menekülésnek elsődleges kitérés pontja a testek elutasítása, s ezzel párhuzamosan egy egészen másfajta, vágyott külső testesíti meg a másfajta életminőséget: „a mell növekedése ugyanis azzal az ijesztő perspektívával társult a fejében, hogy előbb-utóbb olyan lesz a teste, mint az Edué vagy a nénié: terjedős, lila eres, puffedt. Mindig ijesztőnek találta a meztelenségüket. Nem mintha nem szerette volna őket, de ő maga egé-

szen másfajta nővé akart válni. Olyanná, amilyeneket a divatlapokban lehetett látni karcsúsított kabátban és kalapban, kifestett szájjal”. Azonban nemcsak Vera viszolyog a verejtékező, kövér testektől, hanem a lány vékonysága, magassága, hegyes végtagjai, óriási lábai, elálló fülei hasonló idegenkedést váltanak ki, folyamatos témát adva környezetének és később élcelődési felületet férjének. Divatozói próbálkozásai, szókitett haja, völgényét maga alá rendelő magassága, sőt a hozzá társított vonóhúzás ugyanolyan idegenné, esetlenné teszi az ő testét is, mint a többiekét. Vera boldogtalanságára, feloldhatatlan idegenségére Gabi bácsi reflektál a legpontosabban – ekként áll össze a teljes kor/körkép, a nézőpontok szüntelen mozgásban vannak, a szereplők mások boldogtalanságára, csúfságára reagálnak, viszolyognak, sokszor kimondatlanul, a sajátjukra viszont csak ritkán, inkább jó mélyre gyűrnek, s hordozzák magukon, testükön, testükben – Vera bűntortológási láza kapcsán: „*Látott jó párszor ilyen asszonyokat. Mindig arra jutott, hogy ezek mind otthontalanok, különben mi végre volna ez az állandó cipekedés. Hogy Verának már akkor mindegy volt, amikor Edit néni úgy döntött, hogy magával viszi őt a lakásába, hogy ott éljen. Már akkor rossz helyre került, amikor megszületett. Az ilyenek sose jutottak haza, eleve nem is lehettek otthon sehol, hiába kutatták forgolódva a világnak valamely újabb szögletét, amelyet meszeléssel, sűrölással, varrással birtokba vehettek volna.*” Vera otthontalansága az egész korszak minden szépséget, önmegvalósítást, egzisztenciát megnyomorító otthontalansága, amely a kispolgári – intellektuális, művészi és reflektált belső értékektől mentes – és a múlt értékeinek folytonosságától, hagyományaitól elszakított közeget még erőteljesebben érinti.

Ebben a közegben csupán a test válik jelenvalóvá, az a test, amely kitölti a teret és az időt, amely elfoglal egy fekvőhelyet – mennyi ágyat tologatnak a szereplők ide-oda –, egy szobányi teret a világból; az „az a tiéd, amit megeszél” életelve, amit a néni és Edu tökéletesen elsajátít, és amiből Lali tóparti sütődéi hasznot húznak. Az étkezések – ebédhordás, bevásárlás, főzés, esküvői vacsora – körül forgó élet, a szüntelenül ételt tukmáló jó magyar szokás a kispénzű emberek egyetlen öröme és mindennapos vágykielégítése. Vera viszolygása mindezt a saját társadalmi közegével azonosítja: „*Képzetelemben a kiszolgáltattott, örökösen verejtékező kövérség a szegény-*

séggel kapcsolódott össze, a házbéli asszonyok és a házközségi irodán dolgozó nők szinte mind kövérek voltak, az egy szem Ilát kivéve.” Ám a félig helytálló sztereotípiát rögtön árnyalja is az elbeszélő fejtegetés, a gazdagok sovány könnyedségének épp az előbb emlegetett Ila büdös szája, fekete foga, beesett zeme és korai halála mond ellent.

A címmé emelt akvárium metaforikája gazdag jelentésmezőket nyit a regény értelmezéséhez. Tóth Krisztina szövegei kivált erősek metaforaszövés szempontjából, a nem túlerőltetett, de mégis fontos helyeken, pontosan elhelyezett motívumokból árnyalt jelentések bontakoznak ki, az utalások finom szövetté, kelmévé dolgozzák össze a szöveget. Az akvárium, illetve akváriumok, hiszen kettő is akad a regényben, a konkrét jelenléten, cselekményelemen túl összetett, némiképp ellentétes szemantikai körökkel bírnak. Egyfelől, főleg, ahogy a regény elején elénk áll a sötét pincelakásban, az akvárium a falakkal körbezárt, áthatolhatatlan, viszont kívülről (felülről) megfigyelhető tér, a magyar valóság hosszú évtizedei. „*A vizet soha senki nem cserélte, a halak között sajátos egyensúly állt be, mint valami élővízben.*” Itt a hasonlat jelentése is elmozdulhat, jelezve, hogy a mint valami élővíz az életnek éppen csak a látszata, mesterséges közeg, sőt: halálra ítélt vagy halott, ahogy a mű végén a funkcióját veszített üres üvegedény erre ráerősít. Az akvárium végül Hófehérke üvegravalaként kerül fel a poros kisasztalra mint az elvetélt női sorsok néma installációja.

Érdekes, hogy ebbe, a Jóska bácsi álmaitól Klárimama pincelakásáig sülyedő akváriumba hajítja bele Vica az amerikai szövéplekke dögölt tetemét. Utólag, a teljes történet ismeretében, minden jobb élet utáni vágy, dédelgetett álomkép szertefoszlása után talán nyugodtan lehet a szövépleknél időző kis kitérőt a mű egészére irányuló anticipációként, metaforikusan értelmezni. Az amerikai szövéplekke – ránézésre – ártatlannak tűnő, fehér alakja, amelyet „*az imperialisták tenyésztettek ki és szabadítottak az országra*”, az ellenségképzés és az akváriumon kívüli élet lehetőségének különös keverékeként jelenik meg. Az ötvenes-hatvanas években a szabadság és a másik élet jelképeként elképzelt, a hivatalos politika által azonban ellenségként kezelt, legendákkal és félinformációkkal övezett, ezért mégiscsak idegen és félelmetes Amerika és ambivalens „Amerika-vágy” sűrűsödik össze a szövéplekke rövid színre lépésében. „*Gyű-*

lötellel bámulták [de bámulták!] fehé, bolyhos fejét, szögletes szármait. Már a színe se volt normális: a pillangók mind színesek voltak, a káposztalepkét kivéve, de a formája még annak is lepkészerűbb volt ennél. [...] Legszívesebben megölték volna, de egyikük se vállalta, hogy rátaposson. Úgy döntöttek, inkább ott hagyják bűnhődni a pohár alatt.” Amikor a szövőlepké teteme végül bekerül az akváriumba, mondjuk így: a magyar valóságba, a közeg nem tud vele mit kezdeni, a halak rövid érdeklődés után otthagyják. *„A lepke lebegett, mint egy kis fehér csónak, a gyerek jól látta alulról, amint a víz színén forog. Nem nedvesedett át, és nem süllyedt le, mintha vízlepergető anyagból lenne.”* A korszakról alkotható egyik legnyomasztóbb gondolat talán az, hogy nemcsak kikerülni (majdnem) képtelenség innen, elhagyni a közeget, hazát és életet cserélni, hanem a külvilág is – legyen az akármilyen – hermetikusan elzárt az akváriumon belül élőkötől; a hatalom által megrajzolt és propagált külvilágképről, a vasfüggöny másik oldalán, még ha tudjuk is, hogy mégiscsak idegenül távoli, bizonytalan-bizalmatlan világ, a hatalom eltántorítása tőle, ami a kisembereket illeti – alapvetően –, sikeres. A közeg folyton levegőtlen és fullasztó, az émelység gyakori alapállapot, ahogy erre a regény számtalan megjegyzése ráerősít, mindez arra elég, hogy a szereplők egy animálisnál éppen csak magasabb szinten életben maradjanak, a befőttesüvegbe fűrt lyukak vagy a katétercsőből buherált levegőztető segítségével.

Az akvárium már ezekben az előzetes tartalmakba ágyazva, végső stádiumát ismerve, jelenik meg a másik jelentésében. Benkő doktorék legkisebbik gyermekük vágyát teljesítik be a Titanic miniatűr hajóroncsán ki-be úszkáló halakkal. A kisfiú és Jóska papa elragadtatása egybevág, és egyikük sem sejti, hogy ezt a varázslatos látványt, ezt a „darabka tengert” nem sokáig élvezheti. Benkőék disszidálásának sikeréről később nem tudunk meg semmit, de az bizonyos, hogy a kisfiúnak majd’ megszakadt a szíve, amikor itt kellett hagynia kedves halait, ahogy Jóska bácsinak is, csak neki valóban. A bácsi „őrülete” az egyetlen olyan emberi törekvés a regényben, ami nem az adott helyzetből való menekülés, kilépés, hanem az életminőség megváltoztatására tett próbálkozás, s amely valamiféle magasztos, művészien öncélú vonást kap, szemben Lali pénztermelő gebinezésével. Tulajdonképpen már a megvalósítás folyamata

is örömet és életkedvet ad az öregúrnak, mániájává nő az akvárium, élete értelmévé; heteken át gittet rág, üvegesekkel és kisállat-kereskedőkkel egyeztet, s egyéb hallgatóság híján Eduznak tart hosszú előadásokat akvarisztikából, így teljesen érthetőek szinte szürreális félelmei is, amelyek az elérendő boldogságot beárnyékolhatják vagy megakadályozhatják. Olyan kényszerképzetek gyötrik, amelyek érdekes módon mind Eduhoz kapcsolódnak, talán mint valódi boldogságának örök gátjaként, koloncaként törnek elő ezekben az érzelmileg felfokozott hetekben. Az akvárium benépesítése pedig további vágyakra is fényt derít, az ismeretlen, egzotikus világ iránti vágy a csíkos gurámi halban ölt testet, ami a bácsit egy néger táncosnőre emlékezteti. *„Gurámit birtokolni olyan, mintha egy néger nő táncolna külön neki, egész nap, egy üvegdobozban.”* A halak iránti vágy tehát nemcsak a szabadságra, szépségre való vágyakozást, hanem a bácsi elnyomott vitalitását, gáláns kalandokra való készíteseit is felszínre hozza: *„búcsúzásul az öreg még csücsörítve küldött egy csókot a gurámi-nak is, mint aki odakacsint egy szépasszonyra, jelezve, hogy ennél többet pillanatnyilag nem engedhet meg magának, de alkalomadtán vissza fog térni ide”.* Erre azonban már soha nem kerül sor.

Minden motívum, minden emberi sors ugyanazt a képletet rajzolja ki Tóth Krisztina regényében. Zárt, homályos, kiúttalan, levegőtlen világot ábrázol e szűk képzkivágású családregegyben. Az élénk sorakozó, háborút túlélő női (és férfi-) sorsok megtörtését, kilátástalanságát a következő generáció(k) is csak ismételni tudja(ák), hiszen önsorsukon képtelenek saját erejükben változtatni. Lali két élet között egyensúlyoz, Klárimama azt állítja magáról, hogy álomkór gyöttri, miközben Vica, az unokája azt játszsza, hogy *„ő egy rab, aki összekötözve fekszik, amíg nem jön valaki, aki kiszabadítja”.* A női sorsok mint ha mit sem változnának, még csak gonosz mostohára sincs szükség, hisz maga az élet az. A mese örök, Hófehérkét a szóke, kopasz menyasszonybaba helyettesíti az üvegekoporsó alatt, akinek, amíg *„a torkán van ahadva az alma, addig gancegál, hogy vesz-e levegőt”.* S nem hogy a királyfi, de még a törpék sincsenek se közel, se távol.

Kedves olvasó(nő), nézheted kívülről, belülről: bölcsőd ez, s majdan üvegekoporsód.